

UPPTÄCKTEN AV CURRYWURSTEN

Uwe Timm på svenska:

Kalle Knorr på kapplöpningsbanan (Bergh, 1991)

Ormträdet (Natur och kultur, 1992)

UWE TIMM
UPPTÄCKTEN AV
CURRYWURSTEN

ÖVERSÄTTNING
JÖRN LINDSKOG

BOKFÖRLAGET THORÉN OCH LINDSKOG
MALMÖ 2009

TLOOI

UWE TIMM
UPPTÄCKTEN AV CURRYWURSTEN

ISBN 978-91-978106-0-9

ORIGINALET'S TITEL: DIE ENTDECKUNG DER CURRYWURST
© 1993, 1995, 2000 VERLAG KIEPENHEUER & WITSCH KÖLN

FÖRSTA UPPLAGAN
AUGUSTI 2009

ÖVERSÄTTNING © BOKFÖRLAGET THORÉN OCH LINDSKOG 2009

ÖVERSÄTTNING: JÖRN LINDSKOG
OMSLAG: LAURENZ BICK
TRYCK: CPI - CLAUSEN & BOSSE, LECK, TYSKLAND, 2009
TYPSSNITT: SABON

ÖVERSÄTTNINGEN HAR ERHÅLLIT STÖD FRÅN GOETHE-INSTITUT MED
MEDEL FRÅN TYSKLANDS UTRIKESDEPARTEMENT.

BOKFÖRLAGET THORÉN OCH LINDSKOG
LÖNNGATAN 44 E
S-214 49 MALMÖ

INFO@THORENOCHLINDSKOG.SE

WWW.THORENOCHLINDSKOG.SE

TILL HANS TIMM (1899 - 1958)

I.

FÖR LITE MER ÄN TOLV ÅR SEN åt jag för sista gången en currywurst i fru Brückers korvkiosk. Korvkiosken stod på Grossneumarkt – ett torg i hamnkvarteren: blåsigt, smutsigt, belagt med kullersten. På torget står några yviga träd, en pissoar och tre marknadsstånd, där a-lagarna träffas och dricker algeriskt rödvin ur plastdunkar. I väster ett försäkringsbolags grågröna glasfasad och bortom den, Michaeliskyrkan med tornet som kastar sin skugga över torget på eftermiddagarna. Kvarteren förstördes till stor del av bomber under kriget. Bara några få gator klarade sig och på en, Brüderstrasse, bodde en av mina fastrar som jag ofta, men i hemlighet, hälsade på som barn. Min far hade förbjudit mig att gå dit. Lilla Moskva kallades området och Reeperbahn låg inte långt borta.

Senare när jag kom på besök till Hamburg, åkte jag alltid dit, gick längs gatorna, förbi min fasters hus, hon hade då redan varit död i många år, för att till slut – och det var det egentliga målet – äta en currywurst i fru Brückers korvkiosk.

Hej, sa fru Brücker, som om jag hade varit där dan innan. Det vanliga?

Hon hade en stor gjutjärnspanna i handen.

Till och från kom en vindby och svepte in duggregn under den smala markisen: en armépresenning, kamouflagefärgad som var så trasig att den också täckts med byggplast.

Här finns ingen framtid, sa fru Brücker, när hon lyfte silen med pommes frites ur den sjudande oljan, och berättade vilka som flyttat från kvarteren och vilka som hade dött. Namn som inte sa mig nånting hade fått slaganfall, bältros och åldersdiabetes eller låg nu begravda på kyrkogården i Ohlsdorfer. Fru Brücker bodde fortfarande kvar i det hus där också min faster hade bott.

Titta! Hon sträckte ut händerna mot mig och vände långsamt på dem. Fingrarna var tjocka och svullna. De e gikten. Ögonen orkar inte heller längre. Nästa år, sa hon som varje år, slår jag igen, det är ett som är säkert. Med en trätång tog hon ur en glasburk upp en av gurkorna som hon själv lagt in. Dom gillaru redan som barn. Gurkan fick jag alltid gratis. Och så frågade hon: Hur står du bara ut i München?

Där finns det också korvkiosker.

Precis på det svaret väntade hon. För då sa hon och det hörde till vår ritual: Visst, men har dom currywurst också?

Nej, åtminstone ingen som smakar bra.

Där serru, sa hon, strödde i lite curry i den heta pannan, skar ned skivor av kalvkorven, och sa: Weisswurst, hemskt, och till det söt senap. Det är ju äckligt. Demonstrativt ruskade hon på sig: Brrr, slog i några klickar ketchup i pannan, rörde om, strödde i lite svartpeppar och sköt över korvbitarna på en papptallrik

med veckade kanter. Det här är riktiga grejer. Det är blåsten som gör det. Tro mej. Kraftig blåst kräver kraftiga grejer.

Hennes korvkiosk stod verkligen i ett blåsig hörn. Byggplasten hade blåst sönder där den var fastsurrad på korvkiosken, och ibland när det kom en kraftig vindby blåste en av de stora glasstrutarna av plast omkull. Det var reklambord som hade formen av tillplattade glassstrutar där man kunde äta sin pannbiff, eller som sagt, denna alldeles speciella currywurst.

Jag slår igen butiken, en gång för alla.

Det sa hon varje gång, men jag var säker på att jag skulle träffa henne nästa år igen. Men året efter var kiosken borta.

Efter det gick jag inte längre till de där kvarteren, tänkte knappt ens på fru Brücker, bara nån gång vid en korvkiosk i Berlin, Kassel eller var vet jag, och så naturligtvis alltid när det utbröt strid bland kännare om var och när currywursten hade dykt upp för första gången. De flesta, nej nästan alla hävdade att det var i Berlin i slutet av femtotalet. Jag slängde då alltid in Hamburg, fru Brücker och ett tidigare årtal i diskussionen.

De flesta tvivlade på att currywursten hade uppfunnits. Och dessutom av en speciell person. Är inte det som med myter, sagor, sägner och legender som inte bara en utan många har bidragit till? Är det verkligen bara en enda person som har upptäckt pannbiffen? Är sån mat inte kollektiva prestationer? Recept som växer fram under lång tid, enligt logiken för de materiella villkoren, så som det till exempel säkert var med pannbiffen: Man hade bara lite kött och överblivet bröd, men ville

fylla buken, då var det ju naturligt att utnyttja båda sakerna och det gjorde man dessutom med nöje, man var ju tvungen att gegga med köttet och brödet. Många lär också ha gjort det samtidigt, på olika ställen och alla olika namn bevisar ju det också: biff à la Lindström, köttfärslimpa, pannbiff, frikadeller och köttbullar.

Det är möjligt, sa jag, men med currywursten är det annorlunda, redan namnet säger det, det förenar när och fjärran, curry och korv. Och denna kombination, som kan jämföras med en upptäckt, stammar från fru Brücker och gjordes nån gång i mitten av fyrtiotalet.

Det här är vad jag minns: Jag sitter i min fasters kök på Brüderstrasse, och i detta mörka kök med väggar vars väggpanel var strukna med elfenbensfärgad lack sitter också fru Brücker som bor högst upp i huset, alldeles under takåsen. Hon berättar om svartabörshajar, sjöare, sjömän, om små och stora skojare, om horor och hallickar som kommer till hennes korvkiosk. Vilka historier jag hörde. Allt var möjligt, precis allt. Fru Brücker hävdade att det berodde på hennes currywurst, den löste tungan och skärpte blicken.

Så mindes jag det och började mina efterforskningar. Jag frågade släktingar och bekanta. Fru Brücker? Henne kom några mycket väl ihåg. Liksom korvkiosken. Men om hon hade uppfunnit receptet till currywursten? Och hur hade det gått till? Det kunde ingen svara på.

Inte ens min mamma, som annars kom ihåg allt möjligt och det i minsta detalj, visste nåt om hur currywursten hade uppfunnits. Med ekollonkaffe hade fru Brücker experimenterat länge, sa min mamma och fortsatte, på den tiden var det ju brist på allt, och ekollonkaffe hade

hon redan på menyn när hon öppnade korvkiosken efter kriget. Min mamma kom till och med fortfarande ihåg receptet: Man samlar ekollon, torkar dem i ugnen, skalar, hackar och rostar dem sen. Till sist tillsätts normalt kaffesurrogat. Kaffet smakade lite bittert. De som drack kaffet under en längre period tappade långsamt smaken påstod min mamma. Kaffe av ekollon bedövade helt enkelt tungan. På så sätt kunde de som drack av kaffet till och med blanda sågspån i brödet under hungervintern -47 och för dem smakade det som bröd av bästa vetemjöl.

Och så var det ju också historien med hennes man. Var fru Brücker gift? Ja. Men en vacker dag hade hon slängt ut honom.

Varför?

Det kunde inte min mamma svara på.

*

Nästa morgon åkte jag till Brüderstrasse. Huset var nu renoverat. Fru Brückers namn fanns inte längre på porttelefonen – det hade jag inte heller förväntat mig. De gamla nedtrampade trappstegen av slitet trä hade bytts mot nya med kantlister av mässing, ljuset i trapphuset fungerade och gav mig gott om tid att ta mig upp till översta våningen. Förr hade det bara räckt för 36 trappsteg. Som barn hade vi sprungit i kapp med ljuset i trappan, ända upp till översta våningen, där fru Brücker bodde.

Jag gick längs gatorna i kvarteren, smala trädlösa gator. Tidigare bodde här hamn- och varvsarbetare. Nu var husen renoverade och lägenheterna – som inte

låg långt från city – lyxigt inredda. I de tidigare mjölk-, sybehörs- och kolonialvaruaffärerna hade boutiques, skönhetsalonger och gallerier flyttat in.

Bara den lilla pappershandeln som tillhörde herr Zwerg fanns fortfarande kvar. I det smala skyltfönstret stod en reklamgubbe med tropikhjälm bland dammiga cigarr-, cigarill- och cigarettlådor, i handen höll han en lång pipa.

Jag frågade herr Zwerg om fru Brücker fortfarande levde och i så fall var hon då bodde.

Vad vill ni henne, frågade han mycket misstroget, affären är redan uthyrd.

Som bevis för att jag kände honom sen förr berättade jag om den gången, det måste ha varit 1948, när han klättrade upp i ett träd; det enda trädet här i kvarteren, som inte hade brunnit upp under bombnätterna eller senare efter kriget blivit till ved. Det var en alm. Upp i det hade en katt flytt undan en hund. Den hade klättrat högre och högre upp, till dess att den inte kunde klättra ned igen. En hel natt hade den suttit där i trädet och även följande förmiddag, då hade herr Zwerg, som hade varit stormpionjär, klättrat upp efter katten, och många nyfikna hade tittat på. Men katten flydde högre och högre upp i trädkronan, och plötsligt satt också herr Zwerg högt uppe i trädet och kunde inte längre klättra ned. Brandkåren var tvungen att rycka ut och räddade båda, herr Zwerg och katten, med stege. Han lyssnade på mig utan att säga ett ord. Han vände sig om, tog ut sitt vänstra öga och putsade det med en näsduk. Det var tider det, sa han. Han satte tillbaka ögat igen och snöt sig. Ja, sa han till slut, jag var förvånad när jag plötsligt satt så

högt uppe, uppifrån kunde jag ju inte riktigt uppskatta avståndet.

Han var den sista av de gamla hyresgästerna i huset. Två månader tidigare hade den nya hyresvärden meddelat att hyran skulle höjas. Det går ju inte att betala den längre. Skulle gärna fortsätta, även om jag fyller åttio nästa år. Så har man ju kontakt med folk. Pension? Visst. Räcker inte för att leva, men inte för att dö heller. Nu flyttar det in ett vinotek här. Trodde först att det var nån typ av musikaffär. Fru Brücker? Nä, henne har jag inte sett på länge. Hon finns nog inte längre.

*

Till slut träffade jag henne i alla fall. Hon satt vid ett fönster och stickade. Solen sken svagt in genom gardinerna. Det luktade olja, bonvax och ålderdom. Nere vid receptionen till vänster och höger längs korridoren satt många gamla kvinnor och ett par gamla män med filttofflor på fötterna och ortopediska manschetter på händerna och stirrade på mig som om de hade väntat i dagar på att jag skulle komma. Rum 243, sa vakten i receptionen. Jag hade varit på folkbokföringen, där hade jag fått hennes adress, ett kommunalt ålderdomshem i Harburg.

Jag kände inte igen henne. Håret hade redan varit grått när jag sist såg henne, men nu hade det blivit tunt också, näsan tycktes ha vuxit, hakan likaså. De förr så strålande blå ögonen hade nu blivit grumliga. Men fingrarna var inte längre svullna.

Hon påstod att hon tydligt kom ihåg mig. Som pojk kom du ofta på besök, eller hur, och satt hos Hilde i

köket. Senare kom du ibland till korvkiosken. Och sen frågade hon om hon fick känna på mitt ansikte. Hon la ifrån sig stickningen. Jag kände hennes händer, ett flyktigt, varsamt sökande. Mjuka, lena handflator. Gikten e borta, men istället kan jag inte se längre. I det långa loppet jämnar allt ut sej. Du har ju inget skägg längre och håret är inte heller så långt längre. Hon tittade upp och åt mitt håll, men ändå en aning förbi mig som om det stod nån bakom mig. Nyligen var det en här, sa hon, som försökte lura på mej en prenumeration. Men jag köper inget.

När jag började prata flyttade hon blicken och tittade mig ibland i ögonen. Jag tänkte bara fråga nåt, sa jag. Är det rätt som jag minns att det var ni som strax efter kriget uppfann currywursten.

Currywursten? Nä, sa hon, jag hade bara en korvkiosk.

Ett ögonblick tänkte jag att det hade varit bättre om jag aldrig hade sökt upp henne och frågat. Då hade jag fortfarande haft en historia i huvudet som faktiskt förknippade en smak med min barndom. Nu, efter detta besök, kunde jag lika gärna hitta på en helt annan historia, vilken som helst.

Hon skrattade som om hon kunde se min osäkerhet, ja min besvikelse som jag inte behövde dölja.

Visst, sa hon, nog stämmer det, men här är det ingen som tror mej. Dom skrattade bara, när jag berättade det. Sa att jag var snurrig. Numera går jag sällan dit ned. Ja, sa hon, det var jag som upptäckte currywursten.

Och hur?

De e en lång historia, sa hon. Då måste du ha lite tid.

Det har jag, svarade jag.

Kanske, sa hon, kan du ta med dej en bit tårta nästa gång. Då kokar jag kaffe.

*